

ITTUSLÓÐUM

atlantshavi megnaði at stápla koronukanningarskipan upp, meðan stór lond stríddust fyri at fáa tað at rigga.

- Men eg hevði jú gjørt tað fyrr við alisjúkunum. So hetta var bara copy/paste, sigur hann lítillátin og leggur aftrat:

- Eg hevði ikki kunnað gjørt tað uttan kinesiska granskaran, sum Nature nú hevur sett á listan yvir 10 teir mest týðandi persónarnar í ár.

KUNG FU-VIRUSIÐ

Koronufarsóttin hevur verið eitt høvuðsevni í amerikanska forseta-valstríðnum, og ákoyringarnar móti Kina, har fyrsti koronutilburðurin varð staðfestur, hava verið øgiligar.

Kina hevur verið lagt undir at bølta oman á upplýsingum um genomið í virussinum og harvið

seinkað umheiminum í at seta tiltøk í verk.

- Summi siga, at tað var klárt í desember, men eg veit ikki, sigur Debes Christiansen.

Kinesiski granskarin eitur Zhang Yongzhen. Hann var tann fyrsti, sum fekk alt SARS-CoV-2-genomið lisið. Í samrøðu við Time Magazine vísir hann aftur, at hann skal hava bølta oman á síni gransking.

3. januar fekk hann eina roynd frá einum illa lungnasjúkum borgara í Wuhan inn á sína kanningarstovu í Shanghai. Minni enn 40 tímar seinni var genomið lisið, og hann visti beinanvegin, at hetta virussið ikki var at spæla við. Men ikki fyrr enn 11. januar, tá starvsfelagi hansara úr Sydney, Edward Holmes, professari, bað um at sleppa at almannakunngera tað í opna altjóða dátugrunnin, virological.org, kundi

umheimurin fara til verka av álvara. Hetta tíðarspennið hevur fingið mong at ákæra Kina fyri drál.

Men í samrøðuni við Time sigur Zhang Yongzhen, at hann sama dag, sum hann hevði genomið, also 5. januar, sendi tað til U.S. National Center for Biotechnology Informa-

tion (NCBI). Time hevur fingið váttað hesa upplýsing frá innlatingarlistanum hjá Genbank.

Og tað var júst í Genbank, at Debes Christiansen fann tað nú so illa gitna genomið.

- Eg kendi ikki Lars (Fodgaard Møller, landslækni red.), og tí setti eg meg í samband við Shahin Gaini (yvirlækni og kliniskur lektari í infektiónsmedisini), sum segði, “far í gongd!”. Hetta var síðst í januar og um miðjan februar var alt klárt, sigur Debes Christiansen.

Almennir dátugrunnar við vísindaligum granskingarúrslitum eru altavgerandi fyri arbeiðið hjá fólki sum Debes og Zhan, og sjálvur skal Debes eisini leggja øll síni úrslit út, so onnur kunnu brúka tey til fleiri framstig.

TILBÚGVINGIN MÁ BØTAST

Debes Christiansen hevur lært nógv hetta seinasta árið. Eisini um, hvørjar ábøtur eiga at verða gjørdar á smittutilbúgvingina í Føroyum. Hann greiðir frá, at í alivinnuni hava tey eina standandi tilbúgving og púra greiðar mannagongdir, so

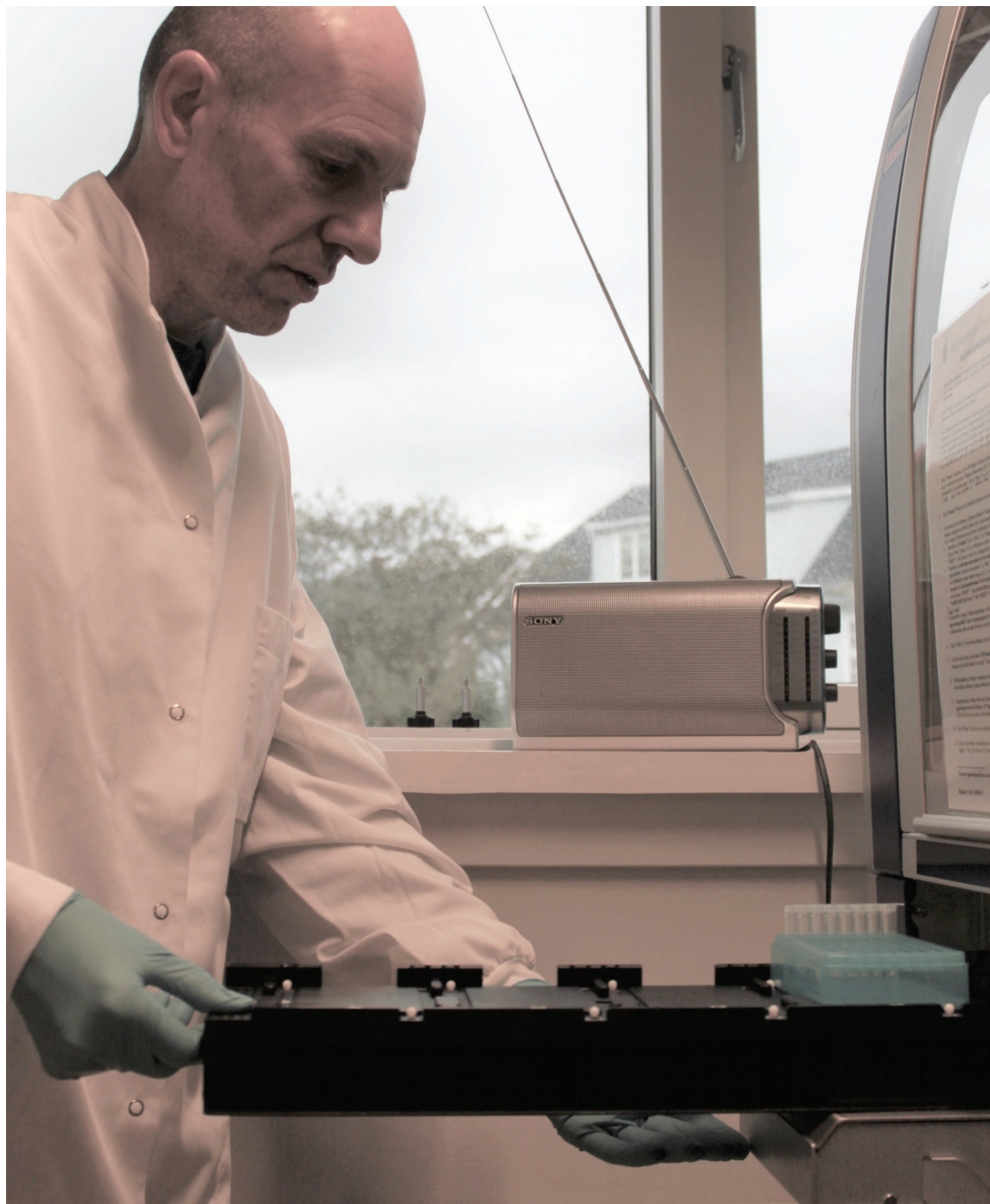
apparatið kann tendrast skjótt, um smitta fer at ganga.

- Tað almenna má hava tilbúgving í Føroyum til kreppustøður sum hesa, vit hava upplivað við koronu. Eg veit, at vit ikki kunnu hava ógvusligan yvirkapasitet “í friðartíð”, men vit eiga at hava vælútbúgvið fólk við dagførdum førleikum og útgerð í almennu skipanini, sum kann flyta seg skjótt, tá okkurt hendir.

- Vit kunnu kanska samanbera við brandstøðina. Tað logar ikki í heilum, men bilar og fólk verða viðlíkahildin. Tí ov seint er, tá eldur er komin í, sigur Debes Christiansen.

Og landið eigur ikki at dúva uppá, at tað privata tekur um endan, heldur hann.

- Tað almenna má sita fyri borðendan og hava tamarhald á síni tilbúgving. Kókar yvir, ja, so kann man biðja privat um at hjálpa til. Men hetta eigur undir ongum umstøðum at kommersialiserast. Brandstøðin er sjálvandi almenn, eins og landslæknin og landsdjóralæknin skulu vera tað, sigur hann.

Á kanningarstovuni á Debesartrøð ganga maskinurnar kring allan sólarringin. Her verða koronukanningar av fólki gjørdar, og her verða eisini virusgenomini lisin til granskingina, sum Debes og hansara granskarafelagar eru í ferð við, og sum fer at vara alt árið út. (Mynd: Brynhild Thomsen)

FAKTA

Genomið í virussi broytist, so hvørt tað smittar millum fólk. Tí eru frávik millum koronuvirus. Og soleiðis ber til at síggja, hvussu koronuvirussið hevur gingið við at samanbera genomini, sum eru funnin í smittaðum fólki, og gera ættartræ, sum vísir, hvussu ymsu variantarnir eru í ætt hvør við annan.

SARS-CoV-2 hevur umleið 30.000 nukleobasar, og fyra sløg eru í RNAum: cytosin, guanin, adenin og uracil. Tí kann genomið lýsast sum ein sekvensur av C-, G-, A- og U-um.

Tá samanberingar skulu gerast millum tvær smitturoyndir, kunnu hesir sekvensir samanberast. Mangan eru sekvensirnir tó ófullfíggaðir ella hava ymsa longd. Tí er ikki nóg mikið at samanbera bókstav fyri bókstav. Ístaðin verða teldualgoritmur brúktar til at leggja millumrúm aftrat, soleiðis, at teir bókstavir, sum mest sannlíkt samsvara, fáa somu staðseting í øllum sekvensum.

At enda kann eitt ættartræ gerast, sum vísir, hvussu kannaðu variantarnir eru ættaðir hvør við annan. Vanliga fært tú teldualgoritmu at finna tað ættartræið, sum mest sannlíkt er keldan til genetisku frávikin. Harafturat ber til at leggja upplýsingar afturat um, hvar og nær variantarnir í SARS-CoV-2 eru staðfestir, og upplýsingar um frammanundan kendar smittuslóðir.